

Kentsel Morfoloji Alanı Kurulurken¹

Murat GÜVENÇ

Kadir Has Üniversitesi İstanbul Çalışmaları Merkezi Yöneticisi

Ülkemizin farklı kurumlarında kentsel morfoloji araştırmalarına ve bu konuda uygulamalara imza atmış bilim insanlarını ve uzmanları bir araya getiren bu toplantıya davet edilmiş olmaktan onur duydum. İçten teşekkür ederim. Kent araştırmaları alanında kent planlama, kent coğrafyası, restorasyon, mimarlık tarihi, peyzaj vb. disiplinlerden daha uzun geçmişe sahip kentsel morfoloji alanının kurumsallaşma süreci görece yakın tarihte tamamlandı.

Bilgi toplumuna geçiş sürecinde disiplinler arası sınırların belirsizleştiği bir dönemde yeni bir disiplinin kurumsal kimlik kazanması kuşkusuz beklenmedik bir gelişme. Konuşmamda bu gecikmenin ve hızlı yükselişin nedenlerini irdeleyip açıklamaya, akademik kurumsallaşma sürecinin kırılma noktalarını açığa çıkarmaya çalışacağım. Bunu bir sunuş konuşmasının kısıtlayıcıları altında gerçekleştirmek zorundayım. Kaynak, ayırtı ve örnekleri metinde dipnotlarda belirteceğim. Sayısal beşerî bilim yaklaşımının¹ önem kazandığı bir bağlamda, zamanın ruhuna aykırı *görünen* yeni bir alanın kuruluşu acaba ne ölçüde geçerlidir? İlk bakışta anakronik görünen bu gelişme nasıl açıklanabilir? Bu soruları kent çalışmaları alanının günümüzdeki durumunu² dikkate alarak değerlendirmeye, bu gecikmeli kurumsallaşma sürecinin Türkiye’deki morfoloji çalışmaları açısından anlamını, yarattığı fırsatları, yol açabileceği kurumsal sıkıntıları tartışmaya çalışacağım.

Modernist yaklaşımın hâkim olduğu dönemde İngiltere, İtalya ve Fransa’da coğrafya, mimarlık ve kent planlama disiplinleri içinde çok da merkezi bir konumda olmayan kentsel morfolojinin zor ve çalkantılı bir gelişme süreci geçirdiği, hemen hiç “içerici” olmayan akademik ortamlarda az sayıda bilim insanının adanmışlığı, özverili çabalarıyla sönümlenmekten kurtulduğu izlenebiliyor.³

Ne var ki 1970’lerin büyük entelektüel krizinin pek çok disiplinde olduğu gibi kentsel morfoloji alanında bir dönüm noktası oluşturduğu, modernizmin insan ve toplum bilimleri alanında yol açtığı hayal kırıklığının ardından, kentsel morfolojinin hızla yapılandığı, yükselen bir disiplinlerarası *alana*⁴ dönüştüğü görülüyor.⁵ 1980’den sonra hızla gelişen kentsel morfoloji İngiliz, İtalyan, Fransız morfoloji okullarının önce kendi aralarında bir diyalog ve temas süreci başlattıkları, doktora öğrencileri ve öğretim üyeleri değişiminin kurumsallaştığı izlenebiliyor. 1997’den sonra yayımlanmaya başlayan indeksli süreli yayın (*Urban Morphology*) ve alanın temel kavramlarını, kuramsal yaklaşımını, ayırt edici

¹ Prof. Dr. Murat Güvenç 31 Ekim- 2 Kasım arası gerçekleştirilen II. Kentsel Morfoloji Sempozyumu’nun ikinci gününde “Kentsel Oluşum ve Değişim Temsili: Bilişsel İletişim Sorunları” başlıklı özel oturum konuşmasında bahsetmiş olduğu görselleştirme paradigması üzerinden üretilmiş haritalara aşağıdaki linklerden (Kadir Has Üniversitesi’nde yapmış olduğu sunumdan) ulaşılabilir.

1)İstanbul Studies Center. 2019. Jacques Pervititch ve Dönemi: 1930’ların Yitirilen Kent Peyzajlarının İzlerini Sürmek. (1 sa. 59 dk.-2 sa. 19 dk.)

Erişim: https://www.youtube.com/watch?v=8ECvTVfbl_U&fbclid=IwAR2ora2g9LsRm_vQpFtmPWHMpYo9blhDJ4II72uGqUOosCYpnmf67w3kmgY [Erişim tarihi:Şubat 2019]

2) İstanbul İlçe Belediyelerinde Çocuğa ve Aileye Yönelik Hizmetlerin İncelenmesi ve Haritalanması Projesi. Erişim: belediye.istanbul95.org [Erişim tarihi: Şubat 2019]

yöntemlerini tanıtan kitapların⁶ ve bir el kitabın⁷ yayımlanmasıyla kurumsallaşma süreci artık tamamlanmış durumdadır.

Kentsel morfoloji, Almanya, İngiltere’de, İngilizce konuşulan ülkelerde, beşerî coğrafya ve kent coğrafyası alanında, İtalya’da Mimarlık ve kent planlama tarihi programları altında, Fransa’da *Beaux Arts*’ın yeniden yapılanmasının ardından *Institut d’Urbanisme* bünyesinde, kent sosyolojisinin kentlerin kuruluşu (*édification urbaine*) araştırma programı altında kurumsallaşmıştır.⁸

İtalyan Fransız ve İngiliz ve ABD’deki okullar arasında tam anlamıyla bir görüş birliği sağlanmasa da, bu okulların etkileşimi sonucunda, kentsel morfoloji, günümüzde, özerkliği tanınan bir disiplinler arası bir uzmanlık alanına dönüşmüştür. Nihayet temel kavram ve bulgularının bağlam bağımlı olmadığına anlaşılması, Avrupa dışı ülkelerde geçerliliklerinin kabul görmesi kentsel morfolojinin akademik sürdürülebilirliğini güvence altına almış durumdadır.

Kentsel Morfoloji, diğer pek çok ülkede olduğu gibi, Türkiye’de yeni gelişen bir ilgi ve araştırma alanıdır. Yukarıdakilerle karşılaştırılabilir Kentsel Morfoloji okulu bulunmasa da, Türkiye’de kent çalışmaları alanının, mimarlık ve kent tarihçilerinin, restorasyon uzmanlarının, yeni kurulan üniversitelerde coğrafyacıların bu alana kayıtsız kaldıkları, kentlerin oluşum ve dönüşüm dinamikleriyle ilgilenilmediği anlamına gelmez.⁹ Gelemez, çünkü kentsel morfoloji Moudon’un veciz ifadesiyle “iddialı” bir araştırma alanıdır. Kent Morfolojisinin ilgi alanı coğrafya, tarih mimarlık tasarım, arkeoloji, restorasyon, ve nihayet günümüzün beşeri bilimlerinin birçok dalının araştırma alanlarıyla örtüşecek düzeyde geniş tanımlanmıştır. Dolayısıyla kent çalışmalarının geniş araştırma alanının hemen hiçbir teması bu *iddialı*¹⁰ projenin kapsamı dışında kalmaz.

Bu örtüşmenin ve farklı disiplinlere dağılmış birikimi bütünleştirme, yeniden yorumlayıp sistematik bir çerçeve kazandırma çabasının kendi içinde potansiyel çatışma riski taşıdığı vurgulanmaktadır¹¹.

Kentsel morfolojinin kurumsallaşma sürecinde yerleşik akademik topluluklarla ve güç odaklarıyla ilişkileri görüldüğü kadar kolay olmayabilir. Tersine, Türkiye dahil pek çok ülkede, kentsel morfolojinin kurumsallaşma sürecinde dirençle karşılaşılabilir.¹² Yanılmış olmayı umarım ancak var olan araştırma programlarına sahip kentsel morfolojinin akademik alanın güç yapılarıyla çatışmadan kurumsallaşma şansı düşük olabilir. Önerilenler “zaten yapılan/yaptığımız işler” özerk bir kentsel morfoloji alanı oluşturmaya gerek var mı? Kurumsallaşma sürecinde kentsel morfoloji bu sorgulamalara anlamlı ve geçerli yanıtlar geliştirmek zorundadır. Bu toplantıda sunulan bildiriler Kentsel morfoloji odaklı bir araştırma programına gerek olup olmadığı, varsa bu programın hangi alanlarda potansiyel katkı yapabileceği konusunda ilginç ipuçları sunabilir.

Kentsel morfolojinin Türkiye ‘de diğer ülkelerde olduğu kadar belirgin bir kurumsal kimliğe sahip olmayışı, beşerî coğrafyanın çok ilgi görmeyişiyle ilişkilidir. Bu durum, coğrafya disiplini altında yapılan temel araştırmaların komşu disiplinlerde yapılmasına yol açmıştır. Nitekim diğer ülkelerde beşerî-bölgesel-iktisadi-sosyal kültürel coğrafya araştırması şeklinde sınıflandırılan birçok temel araştırma ülkemizde şehir ve bölge planlama, mimarlık, restorasyon, peyzaj planlama veya kamu yönetimi bölümlerinde yapılmaktadır. Kentsel morfoloji açısından durum çok farklı değildir. Kentsel morfolojinin temel kavramlarına açıkça atıf yapılmış olmasa da, sokak, vaziyet planı, yapı adası, şehir

metropoliten çeper ve kentsel bölge ölçeğinde, bu araştırma programının duyarlılıklarına sahip birçok araştırmaya sahibiz.

Ancak çok iyi biliyoruz ki sorun salt bir adlandırma sorunu değil. Bu, bu alandaki kayda değer katkılara haksızlık olur. Sorun bir adlandırma veya sınır anlaşmazlığı sorunu değil.¹³ Kentsel morfolojinin kurumsallaşması, mimarlık, kent planlama, koruma, tasarım, alanlarında uygulamacıların on yıllardır yararlandığı “pozitif ayrımcılığın” meşruiyetini sorgulayan gerilimlere yol açabilir.

Nitekim mesleki uygulama kaygısının ağır bastığı, alanlarda, uygulamacıya ve uygulama sürecine “pozitif ayrımcılık” uygulayan bir akademik kurum kültürü oluşmuştur. Genelde tartışma dışı kalan, bu kültür, Bourdieu’nün Doxa kavramı üzerinden yorumlanabilir. Araştırma sürecinin öneminde değinilse de, bu bir tür destek etkinliği olarak görülür¹⁴

Son yıllarda, yeni teknolojilerin desteğiyle dikkat çekici kuramsal ve metodolojik gelişme sergileyen kentsel morfoloji, uygulamaya pozitif ayrımcılık uygulayan bu Doxa’nın meşruiyetini sorgulama konumuna gelmiştir. Katılımcı planlama ve tasarım açısından ilginç açılımlar getiren kentsel morfoloji, günümüzde kendisine yöneltilen, yöneltililecek eleştirileri giderek daha kolay karşılayabilmektedir. Yaklaşımı ayırt edici özellikleri aşağıda özetlenmiştir.

1. Kentsel morfoloji, kente normatif değerlendirmelerden uzak, olabildiğince nesnel, tarafsız ve sınıranabilir çerçeveden yaklaşır. Bu duruşla kendini ve estetik değerlendirmeye önem ve öncelik veren öznel yaklaşımlardan, mesleki tutumlardan, sanat faaliyetlerinden, estetik temelli kent politikalarından, ayrı tutar.¹⁵ Kentsel morfoloji, uygulama sürecinin önemini göz ardı etmez. Ancak, araştırma sürecini ikinci plana iten Doxa ve kurum kültürleriyle arasına mesafe koyar. Kentsel morfolojinin normatif olmama ilkesi¹⁶ *pratik gerekçelerle*, uygulama sürecine veya uygulamacılara *pozitif ayrımcılık* yapan kurum kültürlerine karşı bir araştırma programı, bir eleştiri, hatta bir manifesto niteliği taşır. Nitekim, Kentsel Morfoloji, kentsel yapının farklı veçhelerine (aspects) ışık tutan disiplinlerin katkılarını bütünleştiren, anlamlı kılan bir üst disiplindir. Kropf bu kentsel morfolojinin bu işlevini, renkli baskı alanından ödünç aldığı, “*registration mark*”¹⁷ metaforuyla açıklar. Kentsel Morfolojinin bu konumu epistemolojik açıdan geçersiz olmasa da disiplinlerarası gerilimlere yol açabilir.
2. Üç temel kentsel morfoloji okulunun¹⁸ temel kavramları, temel metinleri ve uygulama alanlarının Avrupa kentleriyle ilişkili olduğu açıktır. Ne var ki Uzak Asya ve Çin kentlerinde yapılan karşılaştırmalı çalışmalarda temel kavram ve dönüşüm mekanizmalarının -esas itibarıyla- geçerliliği kanıtlanmıştır.¹⁹ Diğer bir deyişle kentsel morfoloji, Avrupa’da gelişmiş olsa da, *Avrupa merkezli*²⁰ bir araştırma alanı değildir. Tersine, mekânsal yapıların oluşumunu ve dönüşüm mekanizmalarını yerel bağlam ve koşullar altında yeniden yorumlama gerekliliğini açıkça teslim eder.
3. Kentsel morfolojinin temel kavramlarının ve yaklaşımının küçük tarihi kentlerde çok ayrıntılı görgül araştırmalarda geliştirilmiş olması, yaklaşımın **ölçek bağımlı** bir disiplin olduğunu düşündürmektedir. Bu durum, Kentsel morfolojinin ilk evrelerinde coğrafi bilgi işlem teknolojisinin gelişmişlik düzeyiyle ilişkilidir. Kentsel

morfoloji ölçek bağımlı²¹ bir araştırma alanı değildir. Kaldı ki günümüzde durum tümüyle farklıdır. Bu önemli noktaya tekrar döneceğiz.

4. Kentsel morfoloji, yapı, parsel, ada, semt, kent, metropol, kentsel bölge ve bölge ölçeğindeki şekillenme, yapılanma (yeniden yapılanma) süreçleriyle ilişkili olsa da mekânsal determinist bir bakış açısına sahip değildir. Mekansal değişim, tarihsel bağlam içinde, aktörler ve failer üzerinden kavranıp izlenir. Bu nedenle değişim ve eylem (agency) araştırma programının temel bileşenlerindedir. Kaldı ki, toplumbilimde giderek daha fazla taraftar bulan yatay ontoloji,²² açısından toplumsal olanın ve maddi olandan ayrılması mümkün ve ufuk açıcı değildir. Bu yaklaşıma göre toplumsal-mekansal ikilemi, çözdüğünün ötesinde sorun yaratan, kendi içinde çelişkili bir ifade bir tür oxymorondur. Toplumsal olan, tanım gereği maddi, dolayısıyla, mekânsaldır. Bu bağlamda mekansal determinizm eleştirisi temelsiz kalmakta, kentsel dönüşümün maddi boyutlarıyla, aktörler, eylemler üzerinden incelenmesi ilginç bir ontolojik avantaja dönüşmektedir.
5. Kentsel morfoloji, yasa koyucu ve tümdengelimci olmadığı gerekçesiyle modernist dönemde eleştiri konusu olmuştur. Tümevarımcı yaklaşımın yasa formülasyonuna izin veren en etkin yol olmadığı bilinir. Dolayısıyla eleştiri esas itibarıyla geçerlidir. Ne var ki mekânsal disiplinlerde, tümdengelimci (deductive), yasa koyucu (nomotetik) modellerin kestirim alanında sağladığı başarı, özgünlükleri, deneyimi, coğrafi farklılaşmayı dışlayan, indirgeyici ve soyut varsayımlar sayesinde elde edilir. Modellerin kestirim alanında sağladığı başarının görgül geçerliliktensoyut varsayımlar üzerinden elde edildiği gösterilmiştir. olayısıyla *yasa koymada yetersizlik eleştirisi*, günümüz koşullarında, eskiden olduğu bağlayıcı ve etkili değildir. Bu önemli konuyu burada genişletme olanağı yok. H. Couclelis’in Toplumsal Katılımcı GIS’in temelini oluşturan katkılarına atıfla yetinelim.²³

Kentsel morfolojinin, teknik, teknoloji, metodoloji, epistemoloji ve uygulama ölçeği ile ilgili sorunlarını zaman içerisinde hafiflettiği, bilgi toplumunun ve zamanın gerekleriyle uyumlu, gelişme potansiyeli yüksek, bir araştırma programına dönüştüğü, Moudon’un 20 yıl önceki öngörüsünün kat be kat aşıldığı anlaşılmaktadır. Yükselen bir disiplin olmayı sürdüren kentsel morfolojinin, mimarlık, planlama, kentsel tasarım, peyzaj mimarlığı, tarihi çevre ve kentsel mirasın korunması alanlarına coğrafi bilgi sistemlerindeki hızlı gelişmelerin yardımıyla önemli katkılarda bulunduğu görülmektedir. Bu, ölçek bağımlılık probleminin aşılması ve kent araştırmaları alanındaki parçalı yapının bütünleştirilmesi açısından önemli olmuştur.

1997 yılında *Urban Morphology’nin* ilk sayısında yayımlanan makalesinin son bölümünde Moudon, coğrafi bilgi sistemlerinin kent inşa faaliyetlerinin kaydedilmesi, izlenmesi, veri depolama ve sorgulama açısından gelişme potansiyeli taşıdığını, fizik mekânın ilk kez kendisini şekillendiren sosyal ve ekonomik güçlerle ilişkilendirilerek çözümlenebileceğini, sayım verisini parsel düzeyinde ve yapı formu ve arazi kullanımıyla birlikte değerlendirme olanağının devrim niteliğinde gelişmelerin habercisi olduğunu vurgular.²⁴ Kentsel verinin yüksek çözünürlükte sayısal ortamda korunması, geniş bölgelerde yüksek çözünürlükte çözümlenmeyi olanaklı kılmaktadır. Bu katkı mekânsal çözümlenme ve kentsel yönetim açısından benzeri olamayan gelişmelerin habercisidir. Moudon’a göre coğrafi bilgi sistemleri sayesinde çağdaş metropollerin dokuları, form, süreç ve zamana duyarlı biçimlerde incelenebilecek, kentsel morfoloji çalışmalarının ağırlık merkezi, küçük ölçekli tarihi kentlerden, metropoliten

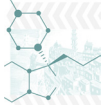
ölçeklere kayacak ve ‘ölçek bağımlılık’ eleştirileri tarihe karışacaktır.

Aradan geçen yirmi yılda öngörünün fazlasıyla gerçekleştiği anlaşılıyor²⁵. Harita, kentsel morfolojinin temel referansı, değerlendirme ve iletişim aracıdır. 20 yy ikinci yarısında kartografya gözlenen paradigma değişimleri kentsel morfolojinin gelişimini hızlandırabilir. Adeta kentsel morfolojinin temsil gereksinimleri için geliştirilmiş *kartografik görselleştirme*, yaklaşımı morfolojik araştırma sürecine yeni bakış açıları kazandırabilecektir.²⁶ Evrensel, tarafsız bir temsil dili ve aracı oluşturmanın olanaksızlığını teslim eden bu yaklaşımda harita, aynı veri tabanından elde edilebilecek çok sayıda görselleştirme seçeneğinden sadece biri olarak ele alınır. Coğrafi oluşumları kapsamlı, tarafsız, nesnel ve evrensel temsil kaygıları geride kalırken, harita, araştırma sorusuna ve önceliklerine duyarlı, alternatiflere açık bir kamusallaştırma aracına dönüşmektedir. Bu yaklaşım araştırmalarının etkinliğini yükseltme, demokratik katılımcı planlama açısından kolaylık sağlayabilecektir. Görselleştirme paradigmasının sağladığı özgün bakış açısı ve coğrafi bilgi sistemleri, uzaktan algılama teknolojileri sayesinde kentsel morfolojinin uygulama günümüzde kat be kat yaygınlaşmıştır. Son olarak bilgi toplumuna geçiş sürecinde kentsel morfolojinin elde ettiği kazanımların coğrafi bilgi sistemleri ve uzaktan algılama teknolojileriyle sınırlı olmadığını, şaşırtıcı bir hızla web ortamına taşınıp erişilebilir kılınan arşivlerin, veri madenciliği ve örüntü tanıma yöntemlerinin katkısını vurgulamak gerekir. Bilgi toplumuna geçiş sürecinde kentsel morfolojinin sergilediği hızlı gelişme, benzer konularda çalışan disiplinleri yeniden yapılanma veya “kötü yaşlanma” seçenekleriyle karşı karşıya bırakmaktadır. Geleceği kestirmek kuşkusuz olanaksız. Ancak kentsel morfolojinin kent araştırmaları alanında günümüzdekinden çok daha merkezi bir konuma gelebileceği anlaşılıyor.

Bitirirken

Yerleşik akademik kurumsal yapıların ataleti yeni araştırma programlarını hayata geçirmeyi güçleştirebiliyor. Mimarlık, Şehir ve Bölge Planlama, Mimari mirasın korunması, Arkeoloji gibi disiplinlerde uzun zamanda oluşmuş kurum kültürlerinin, yasal güvencelere kavuşmuş mesleki ortodoksilerin etkisiyle Kentsel Morfolojinin işaret ettiği dönüşümünün zamana yayılması beklenmeli. Kentsel morfolojinin ülkemizdeki gelişimi, bu alanda çalışmayı seçenlerin adanmışlığı kadar yerleşik disiplinlerin, akademik toplulukların tutumuna, kurum kültürlerine ve akademik ve mesleki Doxa'nın nasıl yorumlanacağına bağlı olacak.

“O halde ne yapmalı?” sorusu akla geliyor. Olumlu yaklaşırsa kentsel morfoloji lisans düzeyinde seçmeli ders şeklinde programlara girebilir. İdari ve akademik ortam, bütçe imkanları izin verirse yüksek lisans programlarının açılması, düşünülebilir. Aksi halde bu yaklaşımın sürdürülebilirliği sivil toplum alanında dernek, vakıf vb. sivil toplum kuruluşlarının gerçekleştireceği faaliyetler iyi uygulama örnekleriyle sağlanabilir. Bu, etkinliği ve olumlu akademik getirisi defalarca kanıtlanmış bu yaklaşım morfolojinin özerk bir akademik disipline dönüşme sürecini hızlandırabilir. Kent planlamasının, restorasyon alanının, arkeolojinin, coğrafyanın, hatta istatistiğin benzer süreçler üzerinden kurumsallaştığını unutmayalım.

¹ Metinde geçen bazı kavramların Türkçe henüz yaygın değil, Bu nedenle bazı kavramların İngilizce karşılıklarını notlarda vereceğim. Sayısal beşerî bilim yaklaşımı deyimini *Digital Humanities* karşılığı kullandım.

² Durum kelimesini state of the art karşılığı kullandım

³ Kentsel Morfolojinin Tarihsel Coğrafyası için aşağıdaki kaynaklar yararlı olabilir. Slater,T.R., 2009, Urban Morphologies, Historical, *International Encyclopedia of Human Geography*, R. Kitchin ve N. Thrift (der.) Cilt-12, Elsevier, ss.59-65. Lussault, M., 2013, Typomorphologie, *Dictionnaire de la Géographie et de l’Espace des Sociétés*,j. Levy ve M. Lussault (der), Belin: Paris, 1034-1036. Conzen, M.P., 2019, Foreword, *J.W.R Whitehand and the Historico-geographical Approach to Urban Morphology*, İçinde), V. Oliveira (der.) Springer Nature, s. vii-x.

⁴ Oliveira, V., 2019. An Introduction to the Work of JWR Whitehand, *J.W.R Whitehand and the Historico-geographical Approach to Urban Morphology*, İçinde, V. Oliveira (der.) Springer Nature, s. 1-32.

⁵ Anne Vernez Moudon’un *Urban Morphology* dergisinin ilk cildinde yayımlanan tarihsel incelemesi önemli. Bu yazının *Urban Morphology* en çok atıf yapılan makalesi olması şaşırtıcı değil. Bkz: Moudon, AV (1997) Urban Morphology an Emerging Interdisciplinary Field. *Urban Morphology* Vol.1: 3-10. Yazının başlığında geçen *alan* sözcüğünün Bourdieu sosyolojisindeki anlamıyla yorumlamanın ufuk açıcı olduğu kanısındayım. Bourdieu’nün Kurt Levin den alıp geliştirdiği Alan kuramında toplumsal olay (event) ve davranışların fizik bilimlerinde gözlenen oluşumlara benzer biçimde güç odaklarının etkisi altında şekillendiği varsayılır. *Alan*, iç dinamikler kadar etkileşime, iç tarih kadar dış tarihe ve yer veren, iktidar odaklarının önemini vurgulayan, Bilim ve kurum tarihi açısından yararlı bir generic kavram. Daha ayrıntılı bir açıklama için bkz: Thomson, P., 2014, *Field, Pierre Bourdieu: Key Concepts* içinde, M., Grenfell, (der.) Routledge (NY).s. s.65-80.

⁶ Kapsamlı bir yayın listesi için bkz_ Oliveira, V., 2019. A.g.e . s.28-32.

⁷ Kropf K., 2017, *The Handbook of Urban Morphology*, Wiley (Sussex, UK).

⁸ Fransız okulu İtalyan Typomorphology okuluyla ilişkilidir. Bu okulun temel kaynakları için bkz: Kropf, K., 2017, a.g.e. s.234.

⁹ Kent Morfolojisi başlığı altında yapılmamış olsa da bu alan kapsamında değerlendirilebilecek çalışmalar Kubat tarafından derlenmiştir. Bkz: Kubat, A, S., 2010, The study of urban form in Turkey, *Urban Morphology* vol. 14(1) s.31-48. Diğer taraftan Kubat İstanbul’un Morfoloji tarihini Space Syntax, yöntemi, Ünlü ise Mersin’in gelişme sürecini ve planlama tarihini Çeper Kuşaklar (Fringe Belts) kavramları üzerinden değerlendirmişlerdir.

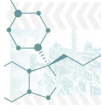
Kubat, A. S, 1999 The Morphological History of İstanbul, *Urban Morphology* vol.)3 (19 s.28-41

Ünlü, T., 2012 Thinking about urban fringe belts: a Mediterranean perspective, *Urban Morphology* vol. 17(1) s.5-20

¹⁰ İddialı sıfatını Moudon un makalesindeki “*ambitious*” sıfatı karşılığı kullandım. “Ambitious” Türkçe de” iddialı” sıfatından daha kuvvetli “ihtiraslı” anlamına gelebilir. Bkz: Moudon, AV (1997) a.g.m. s.8

¹¹ Moudon AV (1997) a.g.m, s 8.

¹² Konusu kapsamı ve kısa dönemde sağlayabileceği iş olanakları dikkate alındığında özel (vakıf) üniversitelerinin Kentsel Morfoloji alanına yatırım yapma olasılığı yatırım yapma olasılıkları düşüktür.

¹³ Adlandırma bir çok yapısal sorunu perdeleyebiliyor. Yugoslavya'nın çözülüş sürecinde Makedonya'ya verilecek ad sorununun yerleşik güç yapılarını, “egemenliğini” tehdit eder hale geldiğini, gerilimin ancak “Eski Yugoslav Cumhuriyeti Makedonya” şeklinde ilginç bir etiketle kontrol altına alınabildiğini, ve 20 yıl sonra hala çözülemediğini göz ardı etmeyelim.

¹⁴ Doxa kavramı hakkında bkz:

Deer, C., 2014, *Doxa, Pierre Bourdieu: Key Concepts* içinde, M., Grenfell, (der.) Routledge (NY).s. s.114-126. Kent planlama ve mimarlık projelerinde tasarım sürecine pozitif ayrımcılık bu *doxa'dan* kaynaklanır.

¹⁵ Nitekim çok yakında yayımlanan Kentsel Morfoloji el kitabı, tam da, bu ilkenin Normatif dürtünün (saikin) hızını kesme formülasyonu ile başlamaktadır. Kropf, K., 2017, Handbook of Urban Morphology a.g.e s2

¹⁶ Planlama, Mimarlık, Tasarım, Eski eserlerin koruma, Restorasyon, Peyzaj planlama, Mimarlık Planlama ve İmar tarihi vb alanlar kastediliyor

¹⁷ Registration Mark, matbaacılıkta, kullanılan ve farklı renklere ait baskı kalıplarını **hizalayarak** renklerin birbirine karışmasını engelleyen nirengilerdir. Bu hizalama gerçek dünyanın geçerli temsiline olanak sağlar. Bu konuda ayrıntılı bir tartışma için bkz: Kropf, K., 2009 Aspects of urban form, *Urban Morphology* 13 (2), 105-20.

¹⁸ Anglo-Sakson, İtalyan ve Fransız okulları kastediliyor

¹⁹ Barke, M., 2019, Fringe Belts, *J.W.R. Whitehand and the Historic-Geographical Approach to Urban Morphology*, Vitor Oliveira (der.) Springer, s.56-7.

²⁰ Euro-centric karşılığı kullanılıyor.

²¹ Ölçek bağımlı kavramını İngilizce *scale dependent* karşılığı kullanıyorum.

²² *Flat ontology* kavramı karşılığı kullandım.

²³ Couclelis H. (1982). Philosophy in the Construction of Geographical Reality, In *The Search for Common Ground*, P, Gould ve G, Olsson (derleyenler) Routledge Kegan & Paul.

²⁴ Moudon, AV (1997) a.g.m. s.8

²⁵ Bu noktada Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi Coğrafya Bölümü Beşeri Coğrafya Anabilim Dalında İstanbul Metropolitan alanının oluşumunu parsel düzeyinde CBS ve yüksek çözünürlüklü Uzaktan Algılama verileri üzerinden izlemeyi mümkün kılan çığır açıcı bir TÜBİTAK 1001 projesine ve önemli bir Doktora tez çalışmasına işaret etmek isterim. Belki de bu yeni teknolojiler yitirilen araştırma zamanını hızla geri kazanmayı mümkün kılabilir.

²⁶ Kartografik Görselleştirme 20 yy da Kartografya alanında gerçekleşen üçüncü ve sonuncu paradigma değişimi bu paradigmalara ve temel varsayımları ve eleştirisi hakkında MacEachren'in *How Maps Work* (Haritalar Nasıl Çalışır) isimli çalışması temel bir başvuru kaynağıdır. MacEachren M.A. 1995 *How Maps Work: Representation, Visualization and Design*, The Guilford Press, New A. 1995 *How Maps Work: Representation, Visualization and Design*, The Guilford Press, New York